
AINEVALDKOND „SOTSIAALAINED“

1. SOTSIAALAINETE KAUDU KUJUNDAVATE ÜLDPÄDEVUSTE ARENGU TOETAMINE

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhinduda toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Kõik sotsiaallained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu keskkete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel.

Enesemääratluspädevuse aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevus. Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusriikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõenduspõhiseid otsuseid.

Ettevõtlikkuspädevus. Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärke, genereerima ideid ning neid ellu viima. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valima sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus. Kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, kogumiseks ja esitamiseks. Kasutatakse saadud teavet ühiskonna probleemide üle arutamiseks ja arvamuse avaldamiseks. Ollakse teadlikud kodanikuaktiivsuse väljendamise võimalustest erinevates suhtluskeskkondades ning osatakse kasutada e-teenuseid. Ollakse teadlikud digivahendite rakendamisega kaasneva võivatest terviseriskidest ja veebi turvalisusest.

2. SOTSIAALAINETE LÕIMINGU RAKENDAMISE VIISID

Valdkonnasisese lõimingu taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhatakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.

Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia. Käsitlevate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

Ainevaheline lõiming klassiti on läbi kirjutatud kooli lõimingukavas.

3. LÄBIVATE TEEMADE KÄSITLEMINE SOTSIAALAINETES

Elukestev õpe ja karjääri plaanimine. Kujundatakse iseseisva õppimise oskus, mis on tähtis alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisele. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus. Õpilastele tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest ning sellest, mil moel mõjutavad need õpilase valikuid ja tulevikku määravaid otsuseid. Erinevate õppetegevuste kaudu saavad õpilased ülevaate tööturu üldisest olukorrast ja tulevikuprognosidest, tööõigusest, erinevatest töödest eri tegevusvaldkondade ameti- ja kutsealadel ning kasutada seda infot nii tulevast õpitavat eriala valides kui ka pikemaajalist karjääri plaanides. Erinevaid ameteid ja elukutseid tutvustades pööratakse tähelepanu töö iseloomule, töökeskkonnale, töötingimustele ning vajalikele teadmistele, oskustele ja isiksuseomadustele. Õpe annab õpilasele teadmised sellest, et erinevate tööde tegemisel on erinevad nõuded ja töötingimused. Õpilast juhitakse analüüsima, millised on tema eeldused huvipakkuva töö tegemiseks, sh sobiv terviseseisund, füüsiline vorm, füsioloogilised eeldused. Õpilane hakkab analüüsima oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostama neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega, koostades esmase karjääriplaani.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning on kaasatud kohalikku kogukonda käsitlevate otsuste tegemisse.

Kultuuriline identiteet. Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Teabekeskkond. Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus. Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Väärtused ja kõlblus. Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes mõistab üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

4. INIMESEÕPETUS

ÕPPEAINE KIRJELDUS

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatust ja hoiakute

kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusevalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega. Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentriiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid. Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms. II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms. III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

I kooliaste	<ol style="list-style-type: none"> 1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku. 2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse. 3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel. 4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused. 5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust. 6. Tunneb liiklusreegleid. 7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust. 8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi. 9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust. 10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida. 11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana. 12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse. 13. Oskab oma tervist hoida. 14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest. 15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist. 16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi. 17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana. 18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.
--------------------	--

II kooliaste	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist. 2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv. 3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust. 4. On loov ja ettevõtlik. 5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest. 6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena. 7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid. 8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi. 9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust. 10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest. 11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust. 12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida. 13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele. 14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi. 15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.
III kooliaste	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. 2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas. 3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. 4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel. 5. On loov ja ettevõtlik. 6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena. 7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv. 8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega. 9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi. 10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise. 11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi. 12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid. 13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus. 14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.
I KOOLIASTME LÕPUKS TAOTLEVAD ÕPITULEMUSED	
Õpilane:	

- 1) leiab kaardilt Eesti ja kodukoha;
- 2) tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat;
- 3) nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva;
- 4) teab, kes on Eesti Vabariigi president;
- 5) teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku;
- 6) kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;
- 7) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- 8) toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;
- 9) sõnastab enda õppimise eesmärged ja seostab neid enda huvidega;
- 10) seostab igapäeva valikuid tuleviku eesmärkidega;
- 11) nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi;
- 12) kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest;
- 13) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas;
- 14) toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- 15) põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- 16) demonstreerib õpitu olukorras üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;
- 17) tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähistusi;
- 18) kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist;
- 19) märkab liiklusohutikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks;
- 20) loetleb erinevaid teabeallikaid;
- 21) leiab infot erinevatest allikatest;
- 22) võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;
- 23) kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;
- 24) selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel;
- 25) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- 26) selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust;
- 27) teab, et vägivald on eri vormid;
- 28) selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;
- 29) teab abi saamise võimalusi inimväärlikult alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;
- 30) demonstreerib õpitu olukorras abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral;
- 31) võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt;
- 32) selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja;
- 33) toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest;
- 34) nimetab mõningaid haiguste tunnuseid;
- 35) toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust;
- 36) toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve;
- 37) planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;
- 38) selgitab ja demonstreerib õpitu olukorras esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;
- 39) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi;
- 40) teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine;
- 41) hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.

2.KLASS

ÕPITULEMUSED

ÕPPESISU

TEEMA: MINA

Teema läbimisel õpilane:

- Mina.

<p>1) kirjeldab enda huvisid ja tegevusi; 2) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda; 3) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. ● Sallivus. ● Viisakas käitumine.
PRAKTILISED TÖÖD:	<p>1) mõttekaardi koostamine; 2) loovtöö: visuaalne pilt iseendast.</p>
TEEMA: MINA JA TERVIS	
<p>Teema läbimisel õpilane: 1) toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust; 2) nimetab mõningaid haiguste tunnuseid; 3) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Tervis. ● Terve ja haige inimene. ● Tervise eest hoolitsemine. ● Ravimid. ● Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. ● Abi saamise võimalused. ● Esmaabi.
PRAKTILISED TÖÖD:	<p>1) plakati koostamine teemal: tervislik eluviis; 2) enda ajakasutuse analüüsi teostamine õpetaja juhendamisel.</p>
TEEMA: MINA JA MINU PERE	
<p>Teema läbimisel õpilane: 1) kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest; 2) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Kodu. Koduarmastus. ● Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. ● Pereliikmete tegevus ja rollid. ● Vanemate ja teiste inimeste töö. ● Kodused tööd. ● Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. ● Kodu traditsioonid. ● Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. ● Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.
PRAKTILISED TÖÖD:	<p>1) mõttekaardi koostamine: Minu õigused kohustused kodus, koolis ja lähiümbruses.</p>
TEEMA: MINA JA EESTI	
<p>Teema läbimisel õpilane: 1) leiab kaardilt Eesti ja kodukoha; 2) nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva; 3) teab, kes on Eesti Vabariigi president; 4) tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümboolikat 5) teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku; 6) võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt; 7) toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest; 8) selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Eesti – minu kodumaa. ● Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. ● Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. ● Eesti pealinn. ● Eesti Vabariigi sünnipäev. ● Eesti President. ● Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümboolid. ● Rahvakalendri tähtpäevad.
PRAKTILISED TÖÖD:	<p>1) õppekäik kodukoha olulistesse kohtadesse.</p>

TEEMA: MINA: AEG JA ASJAD**Teema läbimisel õpilane:**

- 1) planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;
- 2) toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;
- 3) sõnastab enda õppimise eesmärgid ja seostab neid enda huvidega;
- 4) seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega.

- Aeg. Aja plaanimine. Oma tegevuse kavandamine.
- Täpsus, lubadused, vastutus ja ausus.
- Minu oma, tema oma, meie oma.
- Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

PRAKTILISED TÖÖD:

- 1) päeva- ja nädalakava koostamine;
- 2) õpimapi sisseseadmine ja koostamine.

3.KLASS**ÕPITULEMUSED****ÕPPESISU****TEEMA: MINA****Teema läbimisel õpilane:**

- 1) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- 2) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- 3) nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi;
- 4) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas.

- Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus.
- Mina ja endasse suhtumine.
- Lapse õigused ja kohustused.

PRAKTILISED TÖÖD:

- 1) mõistekaardi koostamine;
- 2) loovtöö: teemaga seotud plakat.

TEEMA: MINA JA TERVIS**Teema läbimisel õpilane:**

- 1) toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve;
- 2) selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;
- 3) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi.

- Vaimne ja füüsiline tervis.
- Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport.
- Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.

PRAKTILISED TÖÖD:

- 1) probleemülesande lahendus paaris- ja rühmatöös;
- 2) praktiliste tegevuste kaudu esmaabivõimaluste demonstreerimine.

TEEMA: MINA JA TEISED**Teema läbimisel õpilane:**

- 1) toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- 2) põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- 3) demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;
- 4) tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid;
- 5) kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist;
- 6) märkab liiklusohutlikke kohti ja olukordi

- Minu ja teiste vajadused.
- Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine.
- Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandust palumine ja vabandamine.
- Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest.
- Hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Käitumise mõju ja tagajärjed.
- Liiklusreeglid.
- Mäng ja töö.

<p>kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks;</p> <p>7) teab, et vägivaldal on eri vormid;</p> <p>8) selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;</p> <p>9) teab abi saamise võimalusi inimväärikut alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;</p> <p>10) demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral;</p> <p>11) selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Õppimine. Kohustusetunne ja vastutus. ● Meeskonnatöö. Tööjaotus.
---	---

<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) juhtumianalüüsid; 2) rollimängud teemaga seotud oskuste demonstreerimiseks; 3) liiklusesituatsioonide praktiline lahendamine
---------------------------------	---

TEEMA: MINA: TEAVE JA ASJAD

<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) loetleb erinevaid teabeallikaid; 2) leiab infot erinevatest allikatest; 3) võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest; 4) kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte; 5) selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel; 6) teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine; 7) hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. ● Reklaami mõju. ● Turvaline käitumine meediakeskkonnas. ● Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Oma kulutuste plaanimine.
--	---

<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) töö erinevate teabeallikatega nende usaldusväärsuse hindamise eesmärgil; 2) praktiline ülesanne digivahendite abil info leidmiseks.
---------------------------------	---

II KOOLIASTME LÕPUKS TAOTLEVAD ÕPITULEMUSED

<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid; 2) toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; 3) toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust; 4) selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb; 5) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta; 6) selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi; 7) nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi; 8) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi; 9) toob näiteid erinevast arengutempost murdeas; 10) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust; 11) mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 12) seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga; 13) näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi; 14) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;
--

- 15) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;
- 16) teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpisisituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;
- 17) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;
- 18) demonstreerib õpisisituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist;
- 19) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb;
- 20) eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;
- 21) demonstreerib õpisisituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;
- 22) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpisisituatsioonis teemakohaseid probleeme;
- 23) selgitab konflikti häid ja halbu külgi;
- 24) kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;
- 25) eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele;
- 26) valib õpisisituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;
- 27) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused;
- 28) toob näiteid meediaga seotud ohtudest;
- 29) selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;
- 30) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias;
- 31) teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;
- 32) otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust;
- 33) märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi;
- 34) teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;
- 35) toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;
- 36) selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid;
- 37) seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks);
- 38) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;
- 39) toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;
- 40) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest;
- 41) selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;
- 42) demonstreerib õpisisituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi;
- 43) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
- 44) demonstreerib õpisisituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

5.KLASS

ÕPITULEMUSED

ÕPPESISU

TEEMA: TERVIS

Teema läbimisel õpilane:

- 1) selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid;
- 2) seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks);
- 3) teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid;

- Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad.
- Tervist mõjutavad tegurid.
- Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.
- Meedia osa tervisega seotud otsustes.
- Tervise teemalised veebilehed.

<p>4) selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;</p> <p>5) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias.</p>	
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<p>1) oma pikkuse, kaalu, pulsi määramine.</p>
<p>TEEMA: TERVISLIK ELUVIIS</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;</p> <p>2) toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust;</p> <p>3) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Tervisliku eluviisi komponendid. ● Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid. ● Kehalise aktiivsuse vormid ja põhimõtted. ● Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. ● Uni.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) toidupüraamidi koostamine lähtuvalt oma toitumisharjumustest; 2) oma kooli lõuna uurimine lähtuvalt taldrikureeglist; 3) lühiuurimus ühest põhitoitainest; 4) oma liikumisplaani koostamine ja jälgimine; 5) virgutusvõimlemise läbiviimine klassis.
<p>TEEMA: MURDEIGA JA KEHALISED MUUTUSED</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;</p> <p>2) toob näiteid erinevast arengutempost murdeas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Murdeiga inimese elukaas. ● Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. ● Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. ● Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. ● Suguline küpsus ja soojätkamine.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<p>1) juhtumite lahendamine rühmatööna.</p>
<p>TEEMA: TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumises;</p> <p>2) selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;</p> <p>3) toob näiteid meediaga seotud ohtudest;</p> <p>4) teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;</p> <p>5) otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest terviseteemalist infot, järgides autoriõigust;</p> <p>6) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. ● Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise valikud tehes; iseenda vastutus. ● Vahendatud suhtlemine. ● Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. ● Valikud ja vastutus seoses uimastitega. ● Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele. ● Oskus öelda “ei”.

7) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.	
PRAKTILISED TÖÖD:	1) juhtumite arutelud; 2) rollimängud
TEEMA: HAIGUSED JA ESMAABI	
Teema läbimisel õpilane: 1) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist; 2) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi.	<ul style="list-style-type: none"> ● Levinumad laste ja noorte haigused. ● Nakkus- ja mittenakkushaigused. ● Haigustest hoidumine. ● HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS. Esmaabi põhimõtted. ● Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.
PRAKTILISED TÖÖD:	1) praktilised ülesanded esmaabivõtete demonstreerimiseks.
6.KLASS	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
TEEMA: MINA JA SUHTLEMINE	
Teema läbimisel õpilane: 1) selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb; 2) selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi; 3) mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 4) seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.	<ul style="list-style-type: none"> ● Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. ● Oma väärtuste selgitamine.
PRAKTILISED TÖÖD:	1) eneseanalüüsi testid.
TEEMA: SUHTLEMINE TEISTEGA	
Teema läbimisel õpilane: 1) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb; 2) eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid; 3) eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele; 4) teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära; 5) toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus; 6) toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust; 7) teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel; 8) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi; 9) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme.	<ul style="list-style-type: none"> ● Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. ● Aktiivne kuulamine. ● Tunnete väljendamine. ● Eneseavamine. ● Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. ● Ei ütlemine ennast ja teisi kahjustava käitumise puhul.
PRAKTILISED TÖÖD:	1) juhtumite lahendamine.
TEEMA: SUHTED TEISTEGA	

<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi; 2) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest; 3) demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist; 4) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. • Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. • Sõprusuhted. Usaldus suhetes. Empaatiat. Vastutus suhetes. • Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikute iseärasused. • Soolised erinevused. • Erivajadustega inimesed. • Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<p>1) teemaga seotud rollimängud.</p>
<p>TEEMA: KONFLIKTID JA PROBLEEMILAHENDUS</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab konflikti häid ja halbu külgi; 2) kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise; 3) valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi; 4) näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi; 5) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused; 6) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist; 7) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Otsustamine ja probleemide lahendamine. • Erinevate käitumisviiside leidmine probleemide lahendamises. • Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. • Vastutus otsustamisel. • Konfliktide olemus ja põhjused. • Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) juhtumianalüüsid; 2) teemakohased rolli- ja meeskonnamängud.
<p>TEEMA: POSITIIVNE MÕTLEMINE</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta; 2) märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Positiivne mõtlemine. • Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<p>1) loovtöö mina-pildi visuaalseks kujutamiseks.</p>
<p>LÕIMING</p>	
<p>TUUMAINEN: AJALUGU</p>	<p>Põhiteemad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muistsed. Idamaade tsivilisatsioon • Vana-Kreeka tsivilisatsioon. • Vana-Rooma tsivilisatsioon.
<p>III KOOLIASTME LÕPUKS TAOTLEVAD ÕPITULEMUSED</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; 2) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast; 3) seostab inimese kasvumist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; 4) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; 5) toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut; 6) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; 7) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel; 	

- 8) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;
- 9) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;
- 10) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
- 11) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olulisuses toimetulekut rühma survega;
- 12) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;
- 13) analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;
- 14) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
- 15) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;
- 16) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- 17) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- 18) analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;
- 19) selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- 20) toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;
- 21) mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- 22) demonstreerib õpitu olulisuses inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;
- 23) toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;
- 24) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- 25) toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;
- 26) analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;
- 27) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;
- 28) analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;
- 29) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;
- 30) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
- 31) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
- 32) demonstreerib õpitu olulisuses esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;
- 33) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele;
- 34) analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi.

7.KLASS

ÕPITULEMUSED

ÕPPESISU

TEEMA: INIMESE ARENG JA MURDEEA KOHT SELLES

Teema läbimisel õpilane:

- 1) kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;
- 2) seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;
- 3) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast.

- Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar.
- Murde- ja noorukiea koht elukaares. Inimene oma elutee kujundajana.
- Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.
- Suguküpsus. Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes.

	<ul style="list-style-type: none"> • Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. • Vastutus seksuaalsuhetes ja turvaline seksuaalkäitumine
PRAKTILISED TÖÖD:	1) praktiline ülesanne inimese elukaare visuaalseks kujutamiseks.
TEEMA: INIMESE MINA JA ÕNN	
Teema läbimisel õpilane: 1) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; 2) toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut; 3) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; 4) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel.	<ul style="list-style-type: none"> • Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine. • Konfliktide vältimine ja lahendamine. • Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.
PRAKTILISED TÖÖD:	1) loovtöö mina-pildi visuaalseks kujutamiseks.
TEEMA: INIMENE JA RÜHM	
Teema läbimisel õpilane: 1) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest; 2) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist; 3) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades; 4) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olulisust toimetulekut rühma survega.	<ul style="list-style-type: none"> • Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. • Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. • Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. • Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.
PRAKTILISED TÖÖD:	1) dramatiseering rühma toimega tõhusaks toimetulekuks.
TEEMA: TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE	
Teema läbimisel õpilane: 1) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; 2) analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest; 3) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; 4) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid.	<ul style="list-style-type: none"> • Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus. • Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallaga. • Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.
PRAKTILISED TÖÖD:	1) õpiprojekt: noorte uimastitarvitamisega seotud negatiivsete tagajärgede ennetusvõimalused
LÕIMING	
TUUMAINE: BIOLOOGIA	Põhiteemad: <ul style="list-style-type: none"> • Mis on teadus?

	<ul style="list-style-type: none"> ● Selgroogsete loomade tunnused. ● Selgroogsete loomade areng.
8.KLASS	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
TEEMA: TERVIS	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest; 2) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; 3) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; 4) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot; 5) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust; 6) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; 7) toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest; 8) analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis; 9) analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus; 10) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tervis kui heaoluseisund. ● Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. ● Eesti rahvastiku tervisenäitajad. ● Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. ● Tegurid, mis mõjutavad terviselega seotud valikuid. ● Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus. ● Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. ● Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid. ● Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. ● Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. ● Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. ● Abistamine, abi otsimine ja leidmine.
PRAKTILISED TÖÖD:	1) kehalise aktiivsuse, toitumise ja unepäeviku pidamine.
TEEMA: SUHTED JA SEKSUAALSUS	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata; 2) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus; 3) analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest; 4) selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust; 5) mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele; 6) toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest; 7) analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi 	<ul style="list-style-type: none"> ● Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng. ● Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused. ● Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.

saamise võimalusi; 8) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele.	
PRAKTILISED TÖÖD:	1) praktiline ülesanne: kondoomi kasutamine.
TEEMA: TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE	
Teema läbimisel õpilane: 1) demonstreerib õpituatsioonis inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi; 2) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; 3) demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi.	<ul style="list-style-type: none"> ● Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. ● Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine. ● Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.
PRAKTILISED TÖÖD:	1) esmaabi osutamisega seotud praktilised ülesanded.
LÕIMING	
TUUMAINEN: GEOGRAAFIAGA	Põhiteemad: <ul style="list-style-type: none"> ● Kliima ● Veestik ● Inimene erinevates loodusvööndites

5. AJALUGU

ÕPPEAINE KIRJELDUS
<p>Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteaduse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet. Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.</p> <p>Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooaga. Käsitlemise põhimõtte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloo, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos. Ajalooõpetusel on</p>

kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest. Ajaloõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti. Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitlusi ja avatakse nende kujunemise tagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates. Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus.

Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajaloõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased. Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

II kooliaste	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline. 2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed. 3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis. 4. Teab näiteid kodukoha minevikust. 5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos. 6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus. 7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu. 8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
---------------------	---

	<p>9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.</p> <p>10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.</p> <p>11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.</p> <p>12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.</p> <p>13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.</p> <p>14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.</p> <p>15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.</p>
--	--

III kooliaste	<p>1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.</p> <p>2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.</p> <p>3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajaloo, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.</p> <p>4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.</p> <p>5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.</p> <p>6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.</p> <p>7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.</p> <p>8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.</p> <p>9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.</p> <p>10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toimunud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.</p> <p>11. Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.</p> <p>12. Kogub ajaloolast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.</p> <p>13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.</p> <p>14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.</p> <p>15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.</p>
----------------------	--

II KOOLIASTME LÕPUKS TAOTLEVAD ÕPITULEMUSED

Õpilane:

- 1) tunneb huvi oma perekonna ajaloo ja sellega seotud minevikusündmuste vastu;
- 2) teab, et kodukoht ja elutingimused on ajaloo käigus muutunud;
- 3) teab, kuidas muutus inimeste eluolu muinasajal;
- 4) tajub mineviku ja oleviku seoseid;
- 5) mõistab ajalist järgnevust ajateljel, omab üldist ettekujutust kodukoha ajaloo perioodidest;
- 6) teab mõnda olulist ajaloolist isikut ja tema rolli ajaloos.
- 7) selgitab õpitava ajalooperioodiga seostuvaid olulisemaid põhimõisteid;
- 8) nimetab tähtsamat muinasajast ja selle perioodidest (kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg), kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- 9) teab vanaaja kultuure ja oskab nimetada ajastu olulisemaid saavutusi ja leiutisi.

5.KLASS

ÕPITULEMUSED

ÕPPESISU

TEEMA: AJAARVAMINE

<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase: sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine;</p> <p>2) kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus;</p> <p>3) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;</p> <p>4) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;</p> <p>5) kasutab ajalookaarti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ajajoone koostamine.
<p>TEEMA: AJALOOALLIKAD</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest;</p> <p>2) töötab lihtsamate allikatega;</p> <p>3) kasutab õpitu olulisel kohal lihtsamaid seoseid ja konflikte lahendades tõhusaid viise ning väärtustab neid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ajalugu ja ajalooallikad. • Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Muuseumi külastamine.
<p>TEEMA: ELUOLU</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu;</p> <p>2) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;</p> <p>3) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;</p> <p>4) kasutab ajalookaarti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • valmistab lihtsat toitu.
<p>TEEMA: AJALOOSÜNDMUSED JA AJALOOLISED ISIKUD</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) kirjeldab mõnda minevikusündmust, inimeste eluolu minevikus;</p> <p>2) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;</p> <p>3) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;</p> <p>4) kasutab ajalookaarti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eesti ajaloolise kaardi täitmine.
<p>LÕIMING</p>	
<p>TUUMAINEN: INIMESEÕPETUS</p>	<p>Põhiteemad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tervis. <p>Tervislik toitumine.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kehaline aktiivsus ja sport <p>Enesekontroll, emotsioonide väljendamine.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turvalisus ja riskikäitumine <p>Internetiga seonduvad ohud</p>
<p>6.KLASS</p>	

ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
TEEMA: MUINASAEG	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;</p> <p>2) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt;</p> <p>3) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;</p> <p>4) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;</p> <p>5) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjus;</p> <p>6) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust;</p> <p>7) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Muinas- ja vanaaja periodiseerimine. ● Muinasaja arengujärkude üldiseloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele Võtmine. ● Eesti muinasaja üldiseloomustus, Pulli, Kunda. ● Muinasaegsed mälestised – kalmed jaasulakohad – ning arheoloogilised leiud. ● Kodukoha inimasustus muinasajal.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Eesti kaardi täitmine. Esimese asunduse joonistamine.
TEEMA: VANAD IDAMAAD	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;</p> <p>2) nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;</p> <p>3) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;</p> <p>4) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;</p> <p>5) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus;</p> <p>6) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;</p> <p>7) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Vanaaja sisu ja üldiseloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. ● Vana-Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. ● Vaaraod Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon. ● Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. ● Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku. Vana-India ja Vana-Hiina.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Püramiidi meisterdamine.
TEEMA: VANA-KREEKA	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) Näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreetat ja Mückeene kultuur ● Tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal

<p>2) Teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist</p> <p>3) Tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal</p> <p>4) Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Trooja sõda, hellenid</p> <p>4) Teab, kes olid Perikles ja Aleksander Suur ning iseloomustab nende tegevust</p> <p>5) Kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport</p> <p>6) Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, tähestik</p> <p>7) Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros ja Herodotos ning iseloomustab nende tegevust.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Trooja sõda, hellenid ● Teab, kes olid Perikles ja Aleksander Suur ning iseloomustab nende tegevust ● Kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport ● Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, tähestik ● Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros ja Herodotos ning iseloomustab nende tegevust.
---	--

PRAKTILISED TÖÖD:

- Kaardi täitmine

TEEMA: VANA-ROOMA

Teema läbimisel õpilane:

- 1) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- 2) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 3) paigutab ajatelejele ajaloosündmusi, kasutades õigesti ajaühikuid, lahendab ajateleje abil ülesandeid;
- 4) kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- 5) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonna;
- 6) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- 7) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- 8) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- 9) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus;
- 10) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele;
- 11) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel.

- Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad.
- Rooma Vabariigi algus ja ühiskondlik korraldus.
- Rooma võimu laienemine Vahemere maades.
- Hannibal, Caesar, vabariigi lõpp. Rooma keisririigi ühiskondlik korraldus.
- Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine.
- Vana-Rooma kultuur, kunst ja arhitektuur, rahvas ja eluolu, avalikud mängud.
- Ristiusu teke, Uus Testament.

PRAKTILISED TÖÖD:

- Vana-Rooma raamatu koostamine.

III KOOLIASTME LÕPUKS TAOTLEVAD ÕPITULEMUSED

- 1) selgitab õpitava ajalooperioodiga seostuvaid olulisemaid põhimõisteid;
- 2) nimetab tähtsamat muinasajast ja selle perioodidest (kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg), kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- 3) teab vanaaja kultuure ja oskab nimetada ajastu olulisemaid saavutusi ja leiutisi;
- 4) kirjeldab kõige üldisemal kujul keskaja olemust;
- 5) teab keskaja Euroopa eluolu muutusi, avastusi ja leiutisi;
- 6) teab olulisemaid sündmusi, mis leidsid aset keskajal Eesti aladel;
- 7) selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste eluolust Eestis kuni Esimese maailmasõja lõpuni;
- 8) nimetab Euroopa ja maailma uusaja tähtsamaid sündmusi, mis on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 9) tunneb huvi Eesti mineviku vastu Euroopas;
- 10) teab, et Euroopas toimunud sündmused on oluliselt mõjutanud Eesti ajalugu;
- 11) kirjeldab, kuidas majanduslikud ja ühiskondlikud muutused on mõjutanud inimeste elukorraldust;
- 12) teab, et inimeste teadmised on kujunenud suhtlemises teiste rahvastega;
- 13) kõrvutab ajateljel mõningaid olulisi Eestis ja Euroopas toimunud sündmusi;
- 14) tunneb ajaperioodi iseloomulikke tunnuseid;
- 15) selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste eluolust Eestis Esimese maailmasõja lõpust tänapäevani;
- 16) tunneb huvi Eesti riigi mineviku vastu;
- 17) teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi;
- 18) omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- 19) mõistab, et eri ajastute kultuuri-, teaduse- ja tehnikasaavutused on olnud edasiviivaks jõuks riikide (ka Eesti) arengus;
- 20) teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- 21) kujutab ajateljele toetudes ette maailmas toimunud olulisemaid sündmusi;
- 22) teab Eesti Vabariigi valitsemiskorda ja seda, kuidas riik toimib; väärtustab oma kodumaad ja selle kodanikuks olemist;
- 23) nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna;
- 24) kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- 25) väärtustab oma kodumaad ning Eesti Vabariigi kodanikuks olemist.

7.KLASS

ÕPITULEMUSED

ÕPPESISU

TEEMA: MAAILM KESKAJAL 476-1492

Teema läbimisel õpilane:

- 1) iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi;
- 2) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid senjäär, vasall, feodaal, pärisori;
- 3) iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana;
- 4) toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, romaani stiil, gooti stiil;
- 6) iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist;
- 7) teab, kes oli Karl Suur ning iseloomustab tema tegevust;

- Keskaja koht maailma ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloomustus. Keskaja periodiseering, ühiskonnakorraldus, läänikord, eluolu ja maailmapilt.
- Kirik ja kultuur keskajal, ristiusu õpetuse alused, kiriku osa ühiskonnas, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.
- Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.
- Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, arabia kultuur ja selle mõju Euroopale.
- Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik.
- Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine

<p>8) iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi · Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, koraan, Muhamed, mošee, Meka;</p> <p>9) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik;</p> <p>10) teab, kes oli Justinianus I, ning iseloomustab tema tegevust;</p> <p>11) teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, iseloomustab keskaegse linna eluolu;</p> <p>12) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid raad, tsunft, gild, Hansa Liit;</p> <p>13) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi;</p> <p>14) nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust;</p> <p>15) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu;</p> <p>16) seletab ja kasutab kontekstis mõistet Inglise parlament.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked. ● Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad. ● Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine, eluolu keskajal.
--	---

<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ajajoone koostamine; ● Filmide vaatamine ning järgnevad arutelud.
---------------------------------	--

TEEMA: MAAILM VARAUUSAJAL 1492-1600

<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda tehnoloogia areng;</p> <p>2) seletab ja kasutab kontekstis mõistet humanism;</p> <p>3) teab, kes oli Leonardo da Vinci;</p> <p>4) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused;</p> <p>5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism;</p> <p>6) teab, kes oli Kolumbus ning iseloomustab tema tegevust;</p> <p>7) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda reformatsioon;</p> <p>8) seletab ja kasutab kontekstis mõistet maadeavastused;</p> <p>9) teab, kes oli Martin Luther, ning iseloomustab tema tegevust;</p> <p>10) iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju;</p> <p>11) seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci. ● Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades ● Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther. ● Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.
---	--

<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ajajoone koostamine; ● õppekäigud (muuseumid, kodukoha mälestised); ● filmide vaatamine ning järgnevad arutelud.
---------------------------------	--

LÕIMING

<p>TUUMAINE: BIOLOOGIA</p>	<p>Põhiteemad:</p>
-----------------------------------	---------------------------

- Mis on teadus?
- Selgroogsete loomade tunnused.
- Selgroogsete loomade areng.

8.KLASS

ÕPITULEMUSED

ÕPPESISU

TEEMA: MAAILM 1600-1815

Teema läbimisel õpilane:

- 1) iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;
- 2) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid valgustus, restauratsioon, absolutism, parlamentarism;
- 3) teab, kes olid Louis XIV ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust;
- 4) teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu tulemusena ning näitab neid kaardil;
- 5) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;
- 6) teab, kes oli Peeter I ning iseloomustab tema tegevust;
- 7) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;
- 8) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;
- 9) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;
- 10) teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil;
- 11) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid reform, revolutsioon;
- 12) teab, kes olid Napoleon ning iseloomustab tema tegevust;
- 13) iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni.

- Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II.
- Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvoim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).
- USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus
- Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos.
- Kultuur: barokk, klassitsism.

PRAKTILISED TÖÖD:

- Ajatelje koostamine Eestis ja Euroopas toimunud sündmustest.
- Õppefilmi ja piltide vaatamine ja analüüs.

TEEMA: MAAILM 1815-1918

Teema läbimisel õpilane:

- 1) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, monopol, linnastumine, liberalism, konservatism, sotsialism;
- 2) iseloomustab rahvuslikku liikumist Euroopas;
- 3) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism;
- 4) iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis;

- Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused.
- Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik
- Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused,

<p>5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia;</p> <p>6) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;</p> <p>7) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi</p> <p>8) selgitab Eesti iseseisvumist;</p> <p>9) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism;</p> <p>10) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed. ● Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.
PRAKTILISED TÖÖD:	<ul style="list-style-type: none"> ● Õppefilmide vaatamine ning järgnevad arutelud; ● ajalooallikate (piltide) analüüs.

LÕIMING

TUUMAINE: GEOGRAAFIAGA	Põhiteemad: <ul style="list-style-type: none"> ● Kliima ● Veestik ● Inimene erinevates loodusvööndites
-------------------------------	--

9.KLASS

ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
---------------------	-----------------

TEEMA: MAAILM KAHE MAAILMASÕJA VAHEL

<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo;</p> <p>2) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;</p> <p>3) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgrupe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval;</p> <p>4) teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval;</p> <p>5) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;</p> <p>6) toob näiteid erinevate ajastute kultuurist;</p> <p>7) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</p> <p>8) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;</p> <p>9) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;</p> <p>10) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäeva elu valdkonnast eri ajastutel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. ● Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. ● Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed. ● Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel. ● Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika. ● Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid. Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.
PRAKTILISED TÖÖD:	<ul style="list-style-type: none"> ● Ajatelje koostamine; ● õppefilmide vaatamine ning järgnevad arutelud; ● allikate (piltide, fotode, tekstide) analüüs.

TEEMA: TEINE MAAILMASÕDA 1939-1945

<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 2) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 3) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; 4) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates; 5) teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP. ● Sõjategevuse üldiseloostus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. ● Holokaust, ÜRO asutamine. ● Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon. ● Teise maailmasõja mõjud paikkonnas.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ajatelje koostamine; ● õppekäik muuseumisse ja ajaloolistesse paikadesse; ● õppefilmide vaatamine ning järgnevad arutelud; ● allikate (piltide, fotode, tekstide) analüüs.
<p>TEEMA: MAAILM PÄRAST TEIST MAAILMASÕDA 1945-2000</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 2) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo 3) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda; 4) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; 5) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode; 6) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel; 7) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; 8) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile; 9) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; 10) iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Külma sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. ● USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. ● Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted. ● Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon. ● Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu. ● Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine. ● Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine. ● Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud. ● Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis. ● Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Õppefilmide vaatamine ning järgnevad arutelud; ● allikate (piltide, fotode, tekstide) analüüs.
<p>LÕIMING</p>	
<p>TUUMAINE: ÜHISKONNAÕPETUS</p>	<p>Põhiteemad:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Riik ja valitsemine. ● Eelarve. ● Euroopa Liit.

6. ÜHISKONNAÕPETUS

ÕPPEAINE KIRJELDUS

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

II kooliaste

1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.
6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.
7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
12. Käitub teadliku tarbijana.

III kooliaste

1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine.
4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

II KOOLIASTME LÕPUKS TAOTLEVAD ÕPITULEMUSED

Õpilane:

- 1) on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- 2) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 3) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 4) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 7) mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

6.KLASS	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
TEEMA: INIMESED MEIE ÜMBER, KOGUKONNAD; EUROOPA RIIGID JA RAHVAD; KULTUURILISED ERINEVUSED JA SALLIVUS	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt;</p> <p>2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest;</p> <p>3) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;</p> <p>4) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;</p> <p>5) toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud;</p> <p>6) toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). ● Sooline võrdõiguslikkus. Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus. ● Pere ja suguvõsa. ● Naabruskond maal ja linnas. ● Sõpruskond. ● Koolipere. ● Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.
PRAKTILISED TÖÖD:	<ul style="list-style-type: none"> ● töö erinevate kaartidega; ● võrdleva tabeli koostamine;
TEEMA: VABATAHTLIK TEGEVUS: KODANIKUÜHENDUSED JA –ALGATUS, KOOSTÖÖ	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid;</p> <p>2) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;</p> <p>3) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. ● Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatuse võimalused. ● Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.
PRAKTILISED TÖÖD:	● ideekaardi koostamine.
TEEMA: DEMOKRAATIA PÕHIMÕTTED JA SELLE TOIMIMINE; KOOLIDEMOKRAATIA, LAPSE ÕIGUSED JA VÕIMALUSED OSALEDA POLIITIKAS	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust;</p> <p>2) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi;</p> <p>3) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud;</p> <p>4) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal;</p> <p>5) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel;</p> <p>6) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. ● Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus. Kohalik omavalitsus. ● Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. ● Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne). ● Õpilasesindatus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. ● Kooli sisekord (kodukord). ● Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.
PRAKTILISED TÖÖD:	● õppekäigud kohaliku omavalitsuse asutustesse.
TEEMA: MEEDIA JA TEAVE	

<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;</p> <p>2) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;</p> <p>3) kasutab viitamist nõuetekohaselt;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Allikas, arvamus, fakt. ● Allikate usaldusväärsus. ● Autoriõigused ja viitamine.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ●Töö erinevate allikatega (kaart, pilt, karikatuur, plakat, tekst sh dokument); ●referaadi koostamine.

TEEMA: TÖÖ JA TARBIMINE

<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest;</p> <p>2) loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida;</p> <p>3) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult;</p> <p>4) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt;</p> <p>5) oskab oma aega ja tegevusi planeerida;</p> <p>6) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest;</p> <p>7) koostab eelarve etteantud piirides;</p> <p>8) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;</p> <p>9) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. ● Elukutsed – teadmised ja oskused. ● Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. ● Teadlik, säästev tarbimine. ● Töökultuur ja tööeetika.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● eelarve koostamine ● ajaplaani koostamine

LÕIMING

<p>TUUMAINE: AJALUGU</p>	<p>Põhiteemad:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Muistsed Idamaade tsivilisatsioon. ● Vana-Kreeka tsivilisatsioon. ● Vana-Rooma tsivilisatsioon.
---------------------------------	---

III KOOLIASTME LÕPUKS TAOTLEVAD ÕPITULEMUSED

<p>Õpilane:</p> <p>1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;</p> <p>2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;</p> <p>3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;</p> <p>4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaihenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;</p> <p>5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;</p>

- 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahet, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- 10) teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

9.KLASS

ÕPITULEMUSED

ÕPPESISU

TEEMA: MEEDIA JA TEAVE

Teema läbimisel õpilane:

- 1) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- 2) tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- 3) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
- 4) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpituatsioonis ohtuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.

- Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.
- Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir.
- Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid:
- Valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne.
- Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine.
- Plagieerimine.

PRAKTILISED TÖÖD:

- töö erinevate allikatega

TEEMA: ÜHISKONNA SOTSIAALNE STRUKTUUR

Teema läbimisel õpilane:

- 1) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erinevuste puhul;
- 2) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi;
- 3) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;
- 4) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;
- 5) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;
- 6) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpituatsioonis ohtuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.

- Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.
- Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus.
- Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

PRAKTILISED TÖÖD:

- võrdlustabeli koostamine.

TEEMA: ÜHISKONNA INSTITUTSIOONILINE STRUKTUUR

Teema läbimisel õpilane:

- 1) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus;
- 2) selgitab ühiskonna sektorite (avaliku sektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;

- Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik õiguslikud asutused).
- Erasektor kui kasumile suunatud sektor.
- Kolmas sektor kui mittetulundussektor.
- Mõisteid: erasektor, eraettevõtte

<p>3) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid erasektor, eraettevõtte;</p> <p>4) selgitab ühiskonna sektorite (erasektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;</p> <p>5) teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● õppekäik.
<p>TEEMA: ÜHISKONNALIHKMETE ÕIGUSED</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet inimõigused;</p> <p>2) tunneb inimõigusi märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm);</p> <p>3) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused;</p> <p>4) tunneb lastekaitse põhimõtteid, tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. ● Inimõiguste rikkumise ärahoidmine. ● Vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm. ● Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. ● Lapse õigused, kohustused ja vastutus.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● juhtumianalüüs.
<p>TEEMA: RIIK JA VALITSEMINE</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid;</p> <p>2) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;</p> <p>3) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</p> <p>4) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>5) selgitab avaliku konkursi tähtsust;</p> <p>6) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;</p> <p>7) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>8) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>9) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;</p> <p>10) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused. ● Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. ● Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● võrdlustabeli koostamine
<p>TEEMA: KODANIKUÜHISKOND</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. ● Vabauhendused ja MTÜd. ● Kirik ja usuühendused. ● Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodaniku ajakirjandus.

<p>2) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p> <p>3) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. ● Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. ● Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ideekaardi koostamine
<p>TEEMA: EESTI JA MAAILM</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;</p> <p>2) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p> <p>3) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p> <p>4) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <p>5) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;</p> <p>6) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;</p> <p>7) toob näiteid kultuurilaenu ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris;</p> <p>8) analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist;</p> <p>9) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;</p> <p>10) toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. ● Riigikogu koosseis ja ülesanded. ● Valitsuse moodustamine ja ülesanded. ● Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus. ● Õigussüsteem. Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. ● Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. ● Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. ● Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. ● Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine. ● Eesti Euroopa Liidu liikmena. ● Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides. ● Eesti kultuur ja maailm.
<p>PRAKTILISED TÖÖD:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● juhtumianalüüs
<p>TEEMA: MAJANDUS</p>	
<p>Teema läbimisel õpilane:</p> <p>1) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;</p> <p>2) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;</p> <p>3) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;</p> <p>4) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;</p> <p>5) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;</p> <p>6) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;</p> <p>7) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olukorras ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. ● Ettevõtluse vormid. Ettevõtluse roll ühiskonnas. ● Ressursside jagunemine maailmas. ● Riigi roll majanduses: plaanimine ja regulatsioon. ● Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. ● Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. ● Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. ● Tööõigus. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. ● Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. ● Säästmine ning investeerimine. Laenamine. ● Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul.

PRAKTILISED TÖÖD:

- eelarve koostamine;
- enda tarbimiskäitumise uurimine

Kehtestatud direktori käskkirjaga 03.09.2024 nr 1-3/26

põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 17 lõike 2 alusel.

Jõhvi Kesklinna Kooli õppekava ainevaldkondade kavad on läbi arutatud ja heaks kiidetud 17.06.2024 õppenõukogu koosolekul nr 5,

03.09.2024 on heaks kiidetud hoolekogu koosolekul,

03.09.2024 on heaks kiidetud õpilasesinduse koosolekul.